

SURİYE'DE KISA ÖYKÜ

Hüseyin YAZICI*

Özet: Arap dünyasında edebi faaliyetlerin en yoğun olduğu birkaç ülkeden birisi de Suriye'dir. Bu makalede adı geçen ülkede kısa öykünün nasıl doğduğu, geliştiği ve önemli temsilcileri hakkında bilgiler verildi. Ayrıca bu temsilcilerin bazı eserleri ve öykü sanatları kaleme alınarak öykülerinden örnekler sunuldu.

Anahtar Kelimeler: Suriye, kısa öykü, Arap dünyası

THE SHORT STORY IN SYRIA

Summary: In the Arab world, Syria is one of the countries with heaviest literary activities. In this article, information is given about how the short story was born, and developed in the mentioned coountry and about its important representatives. Also, some works and story art of these representatives are written out and samples from their stories are presented.

Key Words: Syria, short story, Arab World

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi (hyazic61@hotmail.com).

Suriye¹ eski bir devlet olup var olduğundan beri üzerinde çeşitli toplumlara ve kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Ülkeye ilk yerleşenler Hz. Nuh'un oğlu Sam'dan türeyen Samilerdir. Suriye, tarihi boyunca Amoritler, Fenikeliler, İbrânîler, Hititler, Persler, Makedonyalı İskender, Roma ve Bizans imparatorluklarının elinde bulunmuştur. Son olarak da Müslümanlar bu topraklarda hüküm sürmüşlerdir. İslam dini bütün Ortadoğu'ya yayıldığında, Suriye de İslâm'ı seçen ülkeler arasına girdi. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği devrinde Suriye'ye gönderilen İslâm orduları, Hz. Ömer zamanında 635'te bölgeyi ele geçirdi. Hz. Ömer bölgeye gelip, Suriye'yi teşkilatlandırdı. Hz. Ömer, önce Hz. Muâviye'nin kardeşi Hz. Yezîd'i Şam vâlisi tayin etti. Şam, bölgenin en büyük şehirlerinden olup, şehrin ismi eskiden Suriye olarak bilinirdi. Yezîd'in vefatıyla Hz. Muâviye Şam valisi oldu. Hz. Muâviye, Suriye'yi teşkilatlandırıp medenileştirdi. X. yüzyılın sonlarına doğru Mısır'a hâkim Şîf Fatımiler, Suriye'yi ele geçirdiler. XI. yüzyılda ise Selçuklular buraya hâkim oldu. XX. yüzyılın başlarına kadar Suriye Osmanlıların elinde bulunmaktaydı. Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik orduların yenilmesiyle burayı Fransızlara bırakmak zorunda kaldı. Suriye 1920 senesinde Fransız mandasına girdi. II. Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarında, 1941'de, Fransa, nüfuzu altında kalmak şartıyla Suriye'ye kısmî istiklâl verdi. 1943 yılında Suriye ilk Cumhurbaşkanı seçti. 1946 senesinde de tam bağımsızlığını ilân etti. 1963'ten beri ülke, Baas Partisi tarafından yönetildi ve devletin başında 1970'ten beri Esed ailesinden biri oldu.

Suriye'nin tarihini kısaca verdikten sonra farklı kültürlerin yaşam alanı olan bu ülkedeki kısa öykünün tarihçesine geçelim:

Arap dünyasında edebi faaliyetlerin en yoğun olduğu birkaç ülkeden birisi de Suriye'dir.² Suriye'de modern edebi türlerin, her ne kadar Mısır ve Lübnan'la aynı dönemde başladığına dair bazı görüşler varsa da bunların, ilk olarak Mısır ve Lübnan'daki çalışmalar kanalıyla Suriye'de yayıldığı görüşleri daha doğru olmalıdır. Bu konuda Suriyeli araştırmacı, yazar Şâkir Mustafa'nın da düşüncesi bu yöndedir. Öykü burada da diğer Arap dünyasında olduğu gibi yeni bir tür olup bu alanda ilk girişimler hakkında elimizde maalesef çok net bilgiler yoktur.³

1. Bk. <http://www.sosyalbilgi.com/suriye-nin-tarihi.html>

2. Suriye'de Kısa Öykü daha önce tarafından yayımlanan *The Short Story In Modern Arabic Literatura* (Kahire 2004) adlı eserimin 69-80 sayfaları arasında yer almıştı. Bu makalede ise konu tekrar gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılarak ele alınmıştır.

3. Bk. Umar ed-Dukâk, *Târîhu 'l-edebi 'l-hadîs fî Sûriyâ*, Halep 1979, s. 85-89.

Suriye’de öykücülüğün özellikle Mısır, Lübnan ve Irak’tan biraz daha geç başlamasının ardında yatan nedenler arasında Fransızlara karşı verilen istiklal mücadelesi ve bazı önemli yazarların Mısır’a göçü sayılabilir.⁴ Esasen Suriye’de öykü⁵ araştırmacıların da belirttiği gibi⁶ 1937-1949, 1950-1958, 1959-1967 ve 1967’den günümüze kadar olmak üzere dört aşamada gelişmiştir. Muhsin Yusuf, Suriye’de kısa öykücülüğün 1930’lu yılların başlarında başladığını söylemektedir.⁷ Diğer bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi burada da ilk girişimler, doğal olarak tercüme kanalıyla başlamıştır. Ancak bu durum, Mısır ve Lübnan’da olduğu kadar etkili olmamıştır. Yabancı dil bilenlerin çoğu yurt dışına göç ettiği için tercüme faaliyetleri istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Tercüme faaliyetinin istenildiği düzeyde olmaması veya azlığı, bu türün gelişmesini geciktirmiştir. Diğer taraftan edebiyatçıların bu türe önem vermemeleri de geri kalışın nedenleri arasında yer almaktadır. Suriye’de bu tür, XX. asrın başlarında Osmanlı Devleti’nin Kânûn-i Esâsî’yi ilânından sonra gözle görülür bir şekilde hareketlenecek, gazetelerin ve dergilerin artmasıyla da hızlı bir gelişme kaydedecektir. Bu arada zamanla bazı gazete ve dergiler, bu türe özel sayfalar ayıracaktır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Arap toplumu yeni bir edebiyat dünyası ile karşı karşıya kalmıştır. Bu tarihten önce de Suriye’de önemli sayılabilecek bazı faaliyetler göze çarpmaktadır. Bu faaliyetlerden birisi çeviri faaliyetidir.

Suriye’de Batı’dan hikâye çeviren ilk şahsiyet yaptığı “racul zû imree-teyn”, (iki eşli adam, 1871) adlı çevirisi ile Circî Cebrâîl Buleyt el-Halebî’dir. Bu arada sadece Suriye’de değil, Arap dünyasında da edebiyat, araştırma ve çeviri alanında tanınmış bir yazar olan Muhammed Kürd Alî (1876-1952),

4. Bk. Tâhâ Vâdî, *el-Kıssatu Dîvânu'l-Arab*, Kahire, s.114.

5. Bu konuda ayrıntılı olarak bk. Şâkir Mustafa, *Muhâdarât ani'l-kıssa fi Süriyâ hatte'l-harbi'l-âlemiyyeti's-sâniye* 1958, s. 49-63, 215-394; Umar ed-Dukâk, *a.g.e.*, s. 85-128; Alî Necîb Atvî, *Tatavvuru fenni'l-kıssati'l-Lubnâniyyeti'l-Arabîyye*, Beyrut 1982, s. 38-39, 44-45, 51, 53, 110, 126, 143, 249 ve devamı; Naîm el-Yâfî, *et-Tatavvuru'l-fenni li şekli'l-kıssati'l-kasîra fi'ledebîyyi's-Şâmiyyi'l-hadis: Süriyâ, Lubnân, Urdun, Fılistîn, Şam* 1982, s. 128-190, 210-293; Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Süriyâ*, Dimaşk 1982, s. 9 v devamı; ayrıca 1998 baskısı, s. 8 ve devamı; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *İtticâhâtu'l-kıssati'l-kasîra fi Süriyye ba'de'l-harbi'l-âlemiyyeti's-sâniye*, Dimaşk 1982; Abdulkadir Abbâs, *Mu'cemu'l-muellifîne's-Süriyyîn fi'l-karni'l-işrîn*, Şam 1985, s. 21-22, 77, 239-240, 244-245, 260, 344-345; Nebîl Suleymân-Bû Alî Yâsîn, *el-Edebu ve'l-idûlûciyâ fi Süriyâ 1967-1973*, Suriye 1985; Muhsin Yûsuf, *el-Kıssatu fi'l-vatani'l-arabi*, Trablus 1985, s. 147-175; Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Süriya*, Dimaşk 1998; Tâhâ Vâdî, *a.g.e.*, s. 113-117; Ahmed Câsim el-Huseyn, *el-Kıssatu'l-kasîratu's-Süriyye ve nakduhâ fi'l-karni'l-işrîn*, Dimaşk 2001; Abdullah Ebû Heyf, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Süriyye mine'l-taklid ile'l-hadâse*, Dimaşk 2004; Hüseyin Yazıcı, *a.g.e.*, s. 69-80; Nidâl Sâlih, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Süriyye*, Dimaşk 2005; Ahmet Hamdi Can, *Zekeriya Tâmir ve İbâdullah adlı eserinin teknik ve tematik incelenmesi*, Erzurum 2006 (basılmamış yüksek lisans tezi).

6. Bk. Muhsin Yûsuf, *a.g.e.*, 148.

7. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, 147.

Yûsuf Elyân Serkîs (1856-1929) ve Halîl Mîhâil Bedevî'nin çevirileri de Suriye öykücülüğünün tarihsel uzantısı içinde yer almaktadır.

Suriye öykü tarihinin ilk aşamasında Nesîb el-İhtiyâr (1912-1972), Sâmi eş-Şum'a (1910-1950), Selîm Hiyâta (1909-1965), Halîl Hindâvî (1906-1976), Fuâd eş-Şâyib (1911-1970), Ali Halkî (1911-1984), Şekîb el-Câbirî (1912-1996), Abdusselâm el-Uceylî (1918-2006), Ma'rûf el-Arnaût (1892-1948), Muzaffer Sultân (1911-1991), Muhammed en-Neccâr, *es-Sehmu'l-ahdar* (Dimaşk 1976) adlı koleksiyonunun yanı sıra, özellikle çocuklar için çeviri öyküleri de bulunan [msl; *el-Cinniyâtu'l-aşr* (Dimaşk 1979); *Sârîku'n-nâr*, (Dimaşk 1981); *es-Sevsenetu's-sağîratu'l-verdiyye*, (Dimaşk 1978)], Lian (Elyân) Dîrânî (1909-1992) ve Subhî Ebû Ğanîme (1902-1970) gibi şahsiyetlerin gayretleri daha sonraki nesle yol açmıştır. Suriye'de öykü ile ilgili yapılan ilk girişimlerde yani 1930'lu yılların başlarında konu olarak daha çok vatan temasının ağır bastığı görülmektedir. 1940'lı yılların başlarında da milliyetçilik ve Arapçılık olmak üzere iki önemli tema dikkati çekmektedir. Bu dönemde, Alî Halkî (1911-1984), 1930'lu yıllarda gelecek nesillere önemli bir alt yapı oluşturarak onların ufuklarını açan Şekîb el-Câbirî (1912-1996), ayrıca Muhammed en-Neccâr (1900-1961), Edîb en-Nahvî (1926-1998) ve Lübnan doğumlu Halîl el-Hindâvî'nin (1906-1976) eserlerinde işgalci güçlere karşı milliyetçilik duyguların canlandırılması, yükseltilmesi ve harekete geçirilmesi veya Arap Birliği için daha çok gerçekleşmesi mümkün görülmeyen çağrılar ön sırayı almaktadır. el-Hindâvî'nin bu alanda *el-Bedâi'* (Deyru'r-rûz 1936), *el-Hubbu'l-evvel* (Haleb 1950) ve *Dem'at Salâhiddîn* (Beyrut 1958) gibi eserlerini görmekteyiz. Halîl Hindâvî'nin "ilk aşk" adlı öyküsü, bir öğrencinin aşk hayatını tema olarak seçmiştir. Öğrenci aşkını hep uzaktan seyretmektedir. Ancak kızın annesinin, kendisinden kızına Arapça öğretmesini istemesiyle durum farklı bir şekilde gelişmeye başlar. Burada öğrenci, aşkı ve görevi arasında bocalar. Bu arada birisi onun sevgilisiyle nişanlanır ve evlenir. Kısa bir süre sonra da adam ölür. Aradan geçen 20 yıl öğrencinin kıza olan aşkını değiştirmemiştir. Hindâvî, burada da görüldüğü gibi eserlerinde daha çok romantizmin etkisindedir.

Alî Halkî, Suriye'de öykü alanında üzerinde durulması gereken önemli bir şahsiyettir. Bu alandaki ilk girişimlerin üzerinden henüz iki sene geçmeden Alî Halkî, 1930'lu yılların öykü alanındaki değişimini aksettiren *Rabî'* ve *Harîf*, Dimaşk 1931 (ilkbahar ve sonbahar) adlı öykü koleksiyonunu neş-

retti. Bu koleksiyon, Suriye’de modern anlamda ilk koleksiyon olarak yer almış⁸ ve yazarına modern öykünün öncüsü olma özelliğini kazandırmıştır.⁹ Onun öykülerinde, olaylardan çok şahsiyetler önemli olup realizmin ağırlığı hissedilir. Adı geçen koleksiyonda bulunan yedi öyküsü, gençliğinin başlarında yaşadığı bohem hayatı ile ilgilidir. Öykülerinde, yaşadığı çağı anlatan Ali Halkî¹⁰, zaman zaman kişisel sorunlarını kaleme almış, zaman zaman aşk, şüphe ve kıskançlık üçgenini, zaman zaman da özgürlüklere kucak açan yeni bir sosyal yaşam ile dünya zevklerinden uzak bir hayat yaşayan sınıfla yaşanan problemleri dile getirmiştir. Ali Halkî, hissettiklerini içten yazmış, Suriye halkının dertlerine ortak olmuş, gördüklerini olduğu gibi anlatmıştır. Şu bir gerçektir ki toplumlarda zaman zaman görülen değişim ve bu değişimin değerler sistemi üzerinde yaptığı kimilerine göre tahribat kimilerine göre ise olumlu etkiler, insanlarda farklı şekillerde kendini göstermiştir. Bu durum, Ali Halkî’nin ele aldığı önemli konular arasında yer almıştır. Eserlerinde insan hayatının farklı kesitleriyle de karşılaşmaktayız. “el-Amm Tannûs” (Tannus amca) adlı öyküsü¹¹ bizim için önemli bir örnek teşkil ediyor. Bu öyküde, karısının, kendisini kardeşi ile aldattığı bir adamın dünyası dile getiriliyor. “*Tannûs amca olmadan önce bir devlet dairesinde memurdum.*”¹² diyen Tannûs’un hayat hikâyesi, dönemin Suriye’sinin tema açısından modern Avrupâî öykülerden uzak olduğunu gösteriyor. Tema zenginliği, bir öykü yazarı için önemli bir unsurdur. Ali Halkî’nin öykülerinde bir tema zenginliği olmasa da, yüksek bir gözlem kabiliyeti ve derinlik rahatlıkla hissedilebilir. Eşini çok seven Tannûs, bir gün eve her zamankinden farklı bir saatte gelmiş, hizmetçinin kendisini oyalamak istemesinden şüphelenmiş, doğruca yatak odasına yönelmiş ve burada kardeşini, eşi ile aynı yatakta yakalamıştır. Bu durum, Tannûs’un akli melekesini kaybetmesine neden olmuştur. Bu öyküde yazar, bir ihanet öyküsünü ve ihanetin varabileceği sonuçları anlatmaya çalışmıştır. “*Karım zehir içerek intihar etti ve bana; ölüyorum, ama seni severek ve de nefret ederek, anladın mı? Sana gelince, sen her gün öleceksin*” diyerek veda etti.”¹³ cümlesiyle sonuç bölümü dile getirilen öyküde günlük hayatta pek farkına varılmayan ve anlatılamayan acı bir gerçek yatmaktadır. Öyküleri incelendiğinde sanatı halk için değil

8. Bk. Ali Halkî, *Rabî’ ve Harîf*, Dimaşk 1980, s. 5-8.

9. Bk. Nidâl Sâlih, a.g.e., s. 5; Abdullah Ebû Heyf, a.g.e., s. 23. Ali Halkî’nin öyküleriyle ilgili pek çok araştırma yapılmış, ayrıca sayısız makaleler de yazılmıştır. msl. bk. a.g.m., s. 24.

10. Bk. Abdullah Ebû Heyf, a.g.e., s. 24; ayrıca öykücülüğü için bk. a.mlf., a.g.e., s. 23-26.

11. Bk. Ali Halkî, a.g.e., s. 57-65.

12. Bk. a.mlf., a.g.e., s.60.

13. Bk. a.mlf., a.g.e., s.64-65.

de sanat için yaptığı hemen dikkati çekmektedir. Yine seçtiği temaların, döneminin ahlakî değerlerine genelde ters düştüğü ve böylesine temaları seçmesinin, kişiliğinden kaynakladığı anlaşılmaktadır. *Rabî' ve Harîf* adlı koleksiyonunda yer alan “el-Merhûme” (merhume)¹⁴, “ed-dayfu's-sakîl” (istenmeyen misafir)¹⁵, “el-cebbân” (korkak)¹⁶ adlı öyküleri ile diğer bazı öyküleri de günümüz toplumunda normal karşılanan, ancak döneminde ahlaki değerleriyle ters düşen öyküler olarak kabul edilmiştir. Öykülerini ve iletmek istediği mesajını olduğu gibi anlatmayı yeğleyen ve bunun için de toplumun geleneksel değerlerini dikkate almayan Ali Halkî'nin “el-merhûme” adlı öyküsü¹⁷ onu bu alanda öncü yapan ve sanat gücünü ortaya koyan bir çalışma olarak kabul edilmiştir. Burada da bir aldatma olayı anlatılıyor: el-Hâc Kemal, birinci hanımının ölümünden sonra son derece güzel genç bir kadınla evlenir. İkinci eşine öncelikle ailenin âdet ve geleneklerine bağlı kalmasını tavsiye eder. Evliliğin üzerinden çok geçmeden el-Hâc Kemâl, karısının kendisini, komşusunun genç oğlu ile aldattığını anlar. Bütün bunlara rağmen, el-Hâc Kemâl'in, genç eşinden aldığı yanıt, Ali Halkî'nin gözlem, duygu ve tahlil dünyasının ne kadar güçlü; toplumda yaşanan, ancak zaman zaman da gizli kalan bazı olaylara ne kadar hâkim olduğunu göstermektedir. Karısını, kendi yatak odasında yakalayan el-Hâc Kemâl, çileden çıkar ve “*Hain, hem de evimde ve de yatağımda!*” diye de-lirmişçesine bağırır.¹⁸ Daha önce ailenin adet ve geleneklerine uyması ile ilgili kocasından tavsiyeler alan eş, “*Bırak şimdi kızmayı, hiddetlenme! Gel, bana ve bu günahsız çocuğa teşekkür et. Bil ki, ben onu, seni sevdiğim için rahmetlinin de can dostu olduğunu öğrendikten sonra kendime dost edindim. Kaldı ki sen değil misin, ailemizin gelenek ve göreneklerine uyacaksın diyen? Şimdi, bana küfretmenin, saldırganın nedeni ne?...*”¹⁹ Bu cümleler, el-Hâc Kemal'e hem şimdiki zamanı hem de geçmiş zamanı, yani dün ile bugünü yaşıyor. İki zaman diliminde de ihanet var. Yani daha önce de bu ailenin içinde ihanetler yaşanmış. Daha sonra ikinci eş, kocasına “*istersen beni boşa, artık bu haksızlığa tahammül edemeyeceğim*”, diye bağırır.²⁰ el-Hâc Kemâl de ailenin âdetleri arasında yer almadığı için eşini boşamıyor. Dün ile bugün, onun için ihanetlerle doludur. Burada toplumun geleneklerine

14. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.99-103.

15. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.89-98.

16. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.163-167.

17. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.99-103.

18. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.102.

19. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.102-103.

20. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s.103.

ters düşen karmaşık düşünceler yatmaktadır. Gelenek ve göreneklerde bu durumdaki bir eşin yeri artık kocasının evi değildir. Ancak yazar eşinden hem geleneklere bağlı kalmasını istiyor hem de kendisi toplumun gelenek ve göreneklerine uymuyor. Aslında bu bir tezattır. Yazar öyküyü "...*O ise eşini boşamadı. Çünkü böyle bir eylem adetleri arasında değildi.*"²¹, diye muğlâk bir şekilde bitiriyor. Bilindiği gibi ailelerin yaşam şekilleri toplumların hayata bakış tarzları ile oldukça ilgilidir. Burada yazar bu şekilde bir davranışın sebepleri üzerinde durmamıştır.

1930'lu yıllarda, öykünün ortaya çıkmağa çalıştığı dönemde geleneksel öykü tarzı ile modern öykü tarzı arasında önemli bir rekabet gözlenmektedir. Bu arada öykülerini hayatın içinden seçen Sâmi el-Keyyâlî'nin (1898-1972) içinde üç Türkçe öykünün çevirisinin de bulunduğu *envâ' ve advâ'* (Kahire 1947) adlı koleksiyonu, fazlaca edebî bir değer taşımıyorsa da Suriye öykücülüğünün tarihsel uzantısı içinde yer aldığını belirtmeliyiz. Çeşitli tarihlerde yazdığı öyküleri bir araya getiren yazar, zaman zaman romantizmin, zaman zaman da realizmin kapısını çalmıştır.

Çok uzun bir süre Mauppassant'ın etkisinden kurtulamayan Suriye öyküsü, ilk olarak XIX. asrın sonlarında başlayan milli uyanış sebebiyle tarihi bir mecrağa girmiş daha sonra da eski ve yeninin mukayesesinden doğan sosyal bir muhteva kazanmıştır. Bu iki ekolün temsilcileri arasında Alî et-Tantâvî (1909-1996), *İblis yuğannî* (1943) adlı eseriyle Salâhuddîn el-Muneccid (1920-2010), Fuâd eş-Şâyib (1910-1970), romantik öyküler kaleme alan *Damîru 'z-zi'b* (Beyrut 1960), *Fi 'ntizâri'l-masîr* (Şam 1976) ve *Rec 'u's-sadâ* (Dimaşk 1985) adlı koleksiyonlara imza atan Muzaffer Sultân (1911-1986), *Fî kusûri Dimaşk* (Dimaşk 1936) adlı eserin sahibi ve öykü konularını daha çok doğu toplumlarındaki aşk ve aşk ilişkileri üzerinde yoğunlaştıran Muhammed en-Neccâr (1900-1961) gibi şahsiyetler bulunmaktadır. Muhammed en-Neccâr'ın bu alanda *Hemesât Beredâ* (Şam 1950) adlı bir eseri daha vardır. Ancak adı geçen öykülerinde sanatsal bir ruhun olmadığını belirtmeliyiz. Gazete dilini yeğleyen en-Neccâr, kısa ve basit cümleler kullanır. Öykü kahramanları, daha çok Suriye'nin burjuva tabakasından oluşmaktadır. Öykülerindeki toplumsal eleştirisi de bu tabakadaki insanlardır. Alî et-Tantâvî, *Kısas mine 't-târîh* (Şam 1939) ve *Kısas mine 'l-hayât* (Şam 1918) adlı koleksiyonlarında tarihe ve hayata yönelmiştir.

21. Bk. a.mlf., a.g.e., a.y.

Ona göre toplumdaki bozulmuşluğun sebebi kadındır. Kadın ona göre zehir saçan bir yıldır. *Kısas mine'l-hayât* adlı eserinin konusu iyilik ve kötülük dünyasıdır. Tantavî, tarihi öykülerinde de tarihten çok, öykü nakleder ve birbirinden kopuk olayları anlatır. Ancak bu durum, onun sanatsal öykücülüğünün, tarihi anlatımının üzerinde olduğu anlamına gelmez. Bu arada öykülerinde insan hayatı üzerinde odaklaşan Michael Aflak (1912-1989) da Suriye öyküsü için önemli bir kişiliktir. Öykülerinde toplumsal, siyasal ve ahlakî değerler, insan hayatına nazaran daha az yer alır. Yani, kişilerin metafizik, sosyal ya da ahlaksal sorunlarıyla ilgilenmez. Onun için önemli olan insanın insanî özelliğidir.

Yukarıda da adı geçenlerden Fuad Şâyib (1911-1970)²², öykünün ilk yol açıcıları arasındadır. Onun bu alanda önemli bir koleksiyonu *Târihu curh* (1944) adıyla yayımlandı. Diğer bazı öyküleri ise bazı dergilerde Abdullah Ebû Heyf tarafından yayımlanmıştır. Koleksiyonunun çoğu öyküleri 1930-1940 yılları arasında kaleme alınmıştır. Muhammed el-Hâc Hüseyin (1914-1989)²³ de hikâye sanatının öncüleri arasında yer almaktadır. Onun ilk koleksiyonu *Cenâzetu kalb* adıyla 1950'de yayımlanmıştır. Burada yazarın geleneksel öykünün sınırları içinde kaldığı dikkati çekiyor. Öykülerinde hayatın ağır yükünü taşıyanların çektiği meşakkatler önemli bir yer tutar. İkinci koleksiyonu *Selâsu şifâh* adıyla 1955 yılında basılmıştır. Yazar, bu ikinci koleksiyonunda karakterlerinin psikolojik tahlillerini yaptığı, ayrıca genelde öykülerinde mektup üslubunu kullandığı²⁴ dikkati çekmektedir.

Esasen 1940'lı yıllar Suriye öyküsünün temel taşıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu sürece kadar hazırlık aşamasında bazı çalışmalar yapılmıştır. 1930'lu yıllardan sonra Suriye'de hayatın çeşitli katmanlarında önemli değişikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle eğitim ve siyasî alanda meydana gelen değişiklikler, artık yeni bir yol haritasının çizilmesini zorunlu kılıyordu. Bu dönemde pek çok öğrencinin eğitim amacıyla Avrupa'ya gitmesi ve burada edindikleri tecrübeleri yazıya dökmeleri ve çeviri yapmaları bu alanda önemli ilerlemelerin sağlanmasına neden olmuştur. Şekîb el-Câbirî (1912-1996)'nin *Nehem*, Ali Halkî'nin *Rabî ve harîf* ve Muhamed Neccâr'ın *Fî kusûri Dimaşk* adlı koleksiyonları daha önce de

22. Öykücülüğü için bk. Abdullah Ebû Heyf, *a.g.e.*, s. 27-31.

23. Öykücülüğü için bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 32-36.

24. Mesela bk. "er-Ricâl uyûnuhum fâriğa" adlı öyküsü, a.mlf., *a.g.e.*, s. 36.

ifade edildiği gibi bu değişimin ilk kıvılcımlarıydı.

1950 senesinde yayımladığı *Suvar min hayâtınâ* (Şam) adlı öyküsü ile Muhammed el-Meczûb'un (1907-1999) da bu alandaki faaliyetlerini unutmamak gerekir. Adı geçen, bu alanda daha sonraki yıllarda *Kıssatânu mine'l-mâdî* (Dimaşk 1959), *Kısas min Sûriyâ* (Beyrut 1970), *Kısas li'ş-şebâb ve t-tullâb* (Beyrut 1970), *Kısas lâ tunsâ* (Şam 1970), *el-Âyâtü's-selâs* (Beyrut 1971), *Dimâ' ve eşlâ* (1974), *Batal mine's-Sa'id* (1974), *Kısas min târihinâ* (1974) gibi eserler kaleme alacaktır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1968 yılına kadar öyküde büyük bir aşama kaydedilmiştir. Doğal olarak bunda eleştiri metodunun bu dönemde gelişmesinin büyük bir payı vardır. Diğer taraftan bu dönemde öyküye realizmin hâkim olduğunu da belirtmemiz gerekir. 1950'li yılların neslinden olan Hasîb Keyyâlî (1921-1993)²⁵ 1950'li yıllarda hüküm süren sosyo-politik durumun ele alındığı ve İsrail'in Filistin'i işgal etmesinin sonuçlarının irdelendiği, ayrıca Filistinlileri İsrail'e karşı ayaklanmaya teşvik eden *Meâ'n-nâs* (Beyrut 1952), köylüleri ve yaşamlarını alaycı bir üslupla ele aldığı *Ahbâr min beled* (Beyrut 1954), *Rihle Cidâriyye* (Şam 1971), *Hikâye basîta* (Şam 1972), *Tilke'l-eyyâm* (Şam 1977), *el-Hudûr fi ekseri min mekân* (Şam 1979), *el-Mârid* (Dimaşk 1982), *Kıssatu'l-eşkâl* (Şam 1991), *Min hikâyât ibni'l amm* (1992) gibi öykü koleksiyonları kaleme almıştır. Öykülerinin konuları daha çok, insanların genel hayatı, sorunları ve günlük uğraşlarıdır. Canlı tasvirleriyle de dikkati çeken Keyyâlî, sadece insanların sorunlarını ortaya koymakla kalmaz, bunlara uygun çözümler de getirir. Saîd Havrâniyye (1929-1994)²⁶ 1950 ve 1960'li yıllarda yazmış olduğu öykülerinde realizmin izlerini sürmüştü ve hikâye sanatına kazandırdıklarıyla Suriye öykü tarihi içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Yazarın öykü alanında yazmış olduğu üç koleksiyonu bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şunlardır: *Ve finnâsi'l-meserre* (Dimaşk 1954), *Şitâ'u kâsin âhar* (Beyrut 1962), *Senetâni ve tahtariku'l-ğâbe* (Beyrut 1964).

Bu arada yine 1950'li yılların neslinden olup ve *Enînu'l ard* (Dimaşk 1953), *İndemâ yecû'u'l-etfâl* (Dimaşk 1961) adlı öykü koleksiyonlarını kaleme alan Samîm eş-Şerîf (d.1927) *Âlem ve lâkinnehu's-sağîr* (Şam 1956), *Zehra ustuvâniyye fi'l-kutb* (Şam 1961), *Ahlâmu sâati's-sıfır* (Şam

25. Hakkında ve öyküleriyle ilgili olarak bk. www.teshreen.com/syriatimes/s-we/aroo4.htm

26. Öykücülüğü için bk. Abdullah Ebû Heyf, *a.g.e.*, s. 37-42.

1973) ve *el-Âsu'l-cemîl* (Şam 1979) adlı önemli koleksiyonlarıyla Âdil Ebû Şeneb (d.1931), *Allâh ve'l-fakr* (Dimaşk 1971) adlı bir koleksiyonu olan Sıdkî İsmâîl, bu yıllarda öykü alanında önemli gelişmeler kaydetmişlerdir. Bu arada yukarıda adı geçenlerden Âdil Ebû Şeneb'in çocuk öyküleri alanında da *es-Seyfu'l-haşebî* (Dimaşk 1973), *et-Tıflu's-şucâ'* (Dimaşk 1977) ve *Asdikâu'n-nehr* (Dimaşk 1979) gibi eserlerinin bulunduğunu burada belirtelim.

Abdusselâm el-Uceylî (1925-2008)'nin *Bintu's-sâhira* (Beyrut 1948), *Sâatu'l-mulâzim* (Beyrut 1951), *Hikâyât mine'r-rahâlât* (1954 Kahire), *Kanâdîl İşbîliyye* (Beyrut 1956), *el-Hubb ve'n-nefs* (Beyrut 1959) *el-Hâin* (Beyrut 1960), *Vasfu'l-azrâi's-sevdâ'* (Beyrut 1960), *el-Hayl ve'n-nisâ'* (Beyrut 1965), *Hezîmetu Fârisi'l-kantara* (Beyrut 1971), *Hikâyetu mecânîn* (Beyrut 1972) adlı eserleri Suriye öykücülüğünü önemli bir noktaya taşımıştır. İfade ve tasvir kabiliyeti oldukça güçlü olan el-Uceylî, özellikle son eserinde, ait olduğu çevreyi ve ziyaret etmiş olduğu Batılı başkentleri anlatırken, öykü alanında tasvir ustası olduğunu göstermiştir. Onun *el-Hâin* adlı koleksiyonu içerisinde yer alan “en-nehru sultân” adlı öyküsü²⁷ günümüzde de sıkça yaşanan bir doğa felaketi ile ilgilidir. Zaman zaman doğada meydana gelen felaketler karşısında insanın acizliği ya da tedbirsizliği yüzünden başına pek çok felaket gelebilir. Öykü, Fırat nehri kıyısında bulunan bir köyde geçmektedir. Fırat nehri zaman zaman taşmakta, bazı insanları, evleri ve arazileri yok etmektedir. Fırat nehri etrafındaki ekinleri sularken adil bir sultan, ancak taşığında etrafını yıkarken zalim bir sultana dönüşüyor.²⁸

“*Fırat, sultandır. Zâlim ve gaddar bir sultan. Mebrûk bunu çok iyi biliyor...*”

Yine bir felaket anında hikâyenin kahramanı “Mebruk” arkasına döner bakar, ancak tek oğlunun sel sularına kapıldığını anlar. 81 yaşında olan Mebrûk, oğlunu kaybettikten sonra tek başına bir yaşam sürer. Mebrûk'un hanımı daha önce ölmüştür. Beş kızının hepsi evli olup uzak köylerde yaşamaktadırlar. Hayatının sonlarına doğru, baraj yapımında görevli mühendislerin yanında çalışmaya başlar. Mebrûk, bu barajın yapılmasıyla Fırat'tan intikam alacağını düşünmektedir. Ancak baraj bitmeden üç ay önce hayata

27. Bk. Abdusselâm el-Uceylî, *el-Hâin*, Beyrut (ts.), s. 27-43.

28. Bk. a.m.f., a.g.e., s. 35.

veda eder. Mebrûk'un düşü gerçekleşmiştir. Günümüzde de sıkça yaşadığımız bu sorun, insanoğlu ve doğa var olduğu sürece tekrarlanacaktır. Burada önemli olan tabiatın insanı yok eden değil, insanı yaşatan, insana hizmet veren bir duruma nasıl getirilebileceğinin çarelerini aramaktır. Öyküden de anlaşılacağı üzere Fırat nehri, adil bir sultan olabiliyor. Ancak gerekli tedbirler alınmazsa, zalim ve gaddar bir sultana dönüşebiliyor. Öyleyse Abdusselâm Uceylî son derece önemli bir temayı işlemiştir. Yaşanılan bazı felaketler, insanoğlunun alacağı tedbirlerle tekrar yaşanmayabilir. Dün ile bugün keder içinde değil, sevinç içinde yaşanabilir.

Bintu's-sâhira, Suriye öykü tarihinde hem tarihi hem de sanatsal açıdan önemli bir dönüm noktasıdır.²⁹ Esasen *Bintu's-sâhira* hem yeni bir öykücülüğün hem de yeni bir sanatsal düzeyin habercisiydi.³⁰ el-Uceylî, *Bintu's-sâhira*'yı yayınladığında bu alanda sadece ilk girişimleriyle tanınan bazı isimler vardı. Bunlar arasında yukarıda adı geçen Alî Halkî, Muhammed en-Neccâr, *es-Sitâru'l-merfû'* (Kahire 1955), *Nufûs tetekellem* (Kahire 1962) ve *Akvâ mine's-sinîn* (1978) adlı öykü kitaplarıyla Lübnan Sayda doğumlu Vidâd Sekâkînî (1913-1991) ayrıca Edîb Nahvî ve Şekîb el-Câbirî'yi görmekteyiz.

1935'ten beri öykü yazar Vidâd Sekâkînî, *Merâya'n-nâs* (Kahire 1945) ve *Beyne'n-Nîl ve'n-nahîl* (Kahire 1948) adlı öykü kitaplarında Suriye ve Mısır'daki adetleri ve gelenekleri tasvir eder. Örneğin "hâcera'l-uns" adlı öyküsünde evlilik ve nişan adetleri üzerinde durur.

Bu arada Suriye'de öykünün önderlerinden sayılan Fuâd eş-Şâyib'in (1901-1970) daha önce de adı geçen *Târîhu curh* (Beyrut 1944) adlı eserini de Suriye öykücülüğü içindeki yeri bakımından burada anmak gerekir. Adı geçen koleksiyon, Suriye öykü tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olması ve öykünün ilk aşamasının içeriği açısından Suriye'de büyük bir kabul görmüştür. İlk baskısı 1944'de yapılan bu eserin önemi uzun yıllar sonra anlaşılmiş ve Suriye öykü tarihinin özelliklerinin anlaşılabilmesi için tekrar basılmıştır (1978). Koleksiyon içindeki on bir öykünün birkaçı hariç diğerleri 1930-1940 yılları arasında yazılmıştır. Yayımlandığında büyük bir ilgi gören eser, son derece zengin ve engin bir düşüncenin ürünüdür. Hedefi, canlı öyküler yazmak olan eş-Şâyib, Doğu ve Batı meselesine de eğilmiş

29. Bk. Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu'l-kasira fi Sûriyâ*, Dimaşk 1998, s. 58.

30. Bk. a.m.f., a.g.e., s. 9.

ve iki öyküsünü buna ayırmıştır. Zaman zaman da felsefi, psikolojik, toplumsal ve siyasi konulara yönelmiştir. Esasen eş-Şâyib, modern dönemin en önemli üsluplarından kabul edilir. Arap edebiyatını, Arap dilini ayrıca Fransızca ve Fransız edebiyatını iyi bilmesi, kendisinin edebi kabiliyetini ve gücünü artırmıştır. Onun öykülerinde dikkati çeken noktaların başında ilginç temalar seçmesi, tahlil konusundaki yeteneği, kültürel zenginlik, tasvir kabiliyeti ve yaratıcılıktır.

Bu arada 1946 yılında *Sucenâu'l-celîdi'l-ezrak* (Dimaşk), *Nuzelâu'l-ardi's-sâbia* (Şam), *Saffâratu'l-inzâr* (Şam) ve *el-Ergîfetu'l-erba'a* (Şam) olmak üzere dört öykü kaleme alan Abdullah el-Hânî'nin de bu alandaki hizmetlerini unutmamak gerekir. 1948-1958 arası Suriye öykü tarihinin yerinin belirlenmesi bakımından önemli bir dönem olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu alanda daha önce gerçekleştirilen girişimler, gerçek meyvelerini bu zaman aralığında vermiştir. Abdusselâm el-Uceylî, Hasîb Keyyâlî bu dönemin en önemli şahsiyetleridir. Suriye'de öykünün kabul görmesi Abdullah Ebû Heyf'in de ifade ettiği gibi daha çok realistlerin gayretleri ile olmuştur. *Hel tedme'u'l-uyûn* (1957) ve daha sonraki yıllarda yayımlanmış olduğu *Unşûdetu'l-muravvidi'l-herem* (1972), *Ramyu'l-cimâr* (1980), *Raksatu'l-ferâseti'l-ahîra* (1989), *Muhâkemetu ecîri'l-ferrân* (1997) öykü koleksiyonlarıyla bu alana katılan Nasruddîn el-Behra, hem klâsik anlatı tarzı hem de modern öykünün etkisinde modern anlatı tarzını yakalamıştır. Esasen Fuâd eş-Şâyib'in *Târîhu curh* (Beyrut 1944), Abdulvehhâb Hakkî'nin *Sirâ'* (1945), Vidâd Sekâkî'nin *Merâya'n-nâs* (Kahire 1945), Murâd es-Sibâî'nin *ed-Dersu'l-meş'ûm* (1948) ve Abdusselâm el-Uceylî'nin *Bintu's-sâhira'sı* (1948) modern öykünün ölçülerine en çok taşıyan ve sonraki nesillerin bu alanda çokça örnek aldığı eserler olarak Suriye öykü tarihinde son derece önemli bir yer işgal ettikleri bilinmelidir.

Filistin sorununun ortaya çıkmasıyla (1940'lı yıllar), bazı eserlerde daha çok Filistin konusunun yarattığı sosyal konular ile ilgili temaların yer aldığı dikkati çekmektedir. Şekîb el-Câbirî'nin "hâkezâ se nukâtulukum fî Filistîn" (Filistin'de onlarla böyle savaşıcağız) adlı öyküsü Siyonizm'e karşı uyanık davranılmasına dair bir çağrıdır. Bilindiği gibi 1940'ların ikinci yarısında Suriye istiklâline kavuşur, ama bu arada İsrail Devleti kurulur. 1949 yılında da ülke içinde ilk askeri darbe gerçekleşir. 1950'li yıllarda Suriye siyasal,

kültürel ve sosyal patlamalara sahne olmuş, ayrıca burada şiddetli siyasal çekişmeler yaşanmıştır. Bu sorunları dile getirecek en uygun edebi tür olarak da öykü seçilmiştir. Bunun arkasında iki önemli neden bulunmaktadır: Suriye’de modernist düşünce ile orta tabakanın gelişmesi. Ancak bu noktada çok önemli bir konuya temas etmek gerekmektedir: Çok büyük çalkantıların yaşandığı 1950’li yıllarda genç yazarlar, özellikle de ideolojik liderlerin teşvikleriyle öyküyü siyasal ve sosyal çekişmelerin içine çekmişlerdir.³¹ Diğer taraftan, öykünün diğer edebi türlere nazaran daha çok revaçta olması ve siyasetin de buna katkıda bulunmasının ardında basın da önemli bir rolü olmuştur. Yine 1950’li yıllarda temalarda da hızlı bir değişime tanık olmaktayız.³² Mesela farklı milliyetçi akımların öykülerde yer aldığını görüyoruz. 1950-1960 arasında edebi, siyasi, kültürel sosyal ve eğitim alanlarında son derece önemli gelişmeler olduğunu burada hatırlamak gerekir. Dinsel eğilimin etkisinde kalan Abdurrahman el-Bek’in *Cesedu’l-cumhûriyye*, Baas Partisi’nin milliyetçi düşüncesini savunan İn’âm el-Cundî (d.1952)’nin *eş-Şa’b huve’l-kâid*, varoluşçuluk ve felsefe akımlarının tesirinde Mutâ es-Safedî’nin (d.1929) *Eşbâhu ebtâl* (Dimaşk 1959) adlı koleksiyonları örnek olarak verilebilir. 1967 yılına kadar, 1950’li yılların rüzgârının estiğine tanık oluyoruz.³³ Ancak 1970’li yıllara yaklaştıkça milliyetçiliği konu edinen konulardan yavaş yavaş uzaklaştığı görülmektedir.³⁴ Diğer taraftan *Hubb fî kenise* (Şam 1952), *Fî leyle kamrâ’* (Şam 1953), *el-Âmilu’l-mechûl* (Şam 1954), *el-Âkilu’l-mechûl* (Şam 1954), *Ensâf mahlûkât* (Şam 1955), *Nâfize ale’l-hayât* (Şam 1958), *en-Nafak ve’l-erkâm* (Şam 1961), *Re’su semeke* (Şam 1961), *Min mileffâti’l-kadâ’* (Şam 1963), *el-Velîme* (Şam 1971), *Avdet şâhîn* (Halep 1997) adlı önemli eserlere imza atmış olan İskender Lûkâ (d.1929) 1950-1960 yılları arasında öykü alanında zikredilmesi gerekenlerin başında yer almaktadır. Bu tarihlerde daha önce de belirtildiği gibi öykülerde öncelikli tema Filistin sorunudur. Bu arada yine 1950’li yıllarda tanınmaya başlanan Adnân ed-Dâûk (1932-1986)³⁵ bu alana *Zâtu’l-hayâl* (1959) adlı eseri ile katılmıştır. Bu eser modern bir öykünün özelliklerini taşıması bakımından önemli kabul edilmiştir. Özellikle psikolojik tahlillerin

31. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 80-82.

32. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 129-139.

33. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 141.

34. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 142.

35. Öykücülüğü için bk. Abdullah Ebû Heyf, *a.g.e.*, s. 43-47.

öne çıktığı koleksiyon, 1950'li yılların özelliklerini taşımaktadır. Adnân ed-Dâûk'un ileriki yıllarda *Se-tuşriku'ş-Şems zerkâe* (Kahire 1961), *es-Semeketu ve'l-bihâru'z-zurk* (Beyrut 1964), *Ezhâru'l-burtukâl* (Dimaşk 1969), *Kâribu'r-rahîl* (Tunus 1975) ve *Âdem ve'l-cezzâr* (1979) gibi öykü koleksiyonları yayımlamıştır.

Kadrî el-Ömer (1899-1962)'in *Yuhaddisûneke ani'l-kalb* (Şam 1962), öykülerini Suriye ve Lübnan gazetelerinde yayımlayan Bedî Hakkî'nin (1922-2000) *et-Turâbu'l-hazîn* (Şam 1960), *et-Tevvâbu'l-hazîn* (Beyrut 1960), *Hîne tetemezzaku'z-zilâl* (Şam 1980), *Kavsu kuzah fevka beyt Sâhûr* (Şam 1993) adlı eserlerinin yanı sıra, Edîb en-Nahvî'nin *Ke's ve misbâh* (Halep 1946), *Min demi'l-kalb* (Halep 1949), *Hattâ yebka'l-uşbu ahdar* (Beyrut 1964), *Kad yekûnu'l-hubb* (Dimaşk 1971), *Hikâyât li'l-huzn* (Beyrut 1968), *Maksadu'l-âsî* (1982), *Silâhu'l-a'zel* (Dimaşk 1985) ve *Kelimet zevi'ş-şehîd* (Dimaşk 1994) adlı eserlerinde milliyetçiliği ön plânda tutan öyküleri yayımlandı. Çok erken yaşlarda öykü yazmaya başlayan Gâdet es-Semmân (d.1942) da Suriye'nin tanınmış öykücülere arasındadır. Öykü kitapları arasında *Rahîlu'l-merâfi'i'l-kadîme* (1960), *Lâ bahr fî Beyrut* (Beyrut'ta deniz yok, Beyrut 1963), *Leylu'l-gurebâ'* (Beyrut 1966) ve *el-Bahr yuhâkimu semeke* (1986)'yı sayabiliriz. Gâdet es-Semmân'ın kadın edebiyatçıları arasında önemli bir yeri vardır.³⁶ Filistin konusunun yanı sıra genelde Arap insanının sorunları yakinen ilgi duyduğu konular arasındadır. Gâdet es-Semmân'ın öykü kahramanlarının çoğu kadındır.³⁷ Sadece “cerîmetu şeref” (bir onur suçu) adlı öyküsündeki kahraman erkektir.³⁸ Hemen hemen tüm kahramanları psikolojik olarak hasta olan Gâdet es-Semmân, özellikle kültürlü burjuvazi kadınlarının sorunlarına ve bu kadınların erkeklerle ilişkilerine yer vermiştir. Aşağıdaki ifade onun mesleğine olan aşkını, edebi zevkini ve edebiyata karşı derin sevgisini gösteriyor: “öldüğüm zaman mezar taşıma adımı yazmayın, aşkımın öyküsünü yazın; burada ‘kâğıda âşık olan ve mürekkebin içinde boğularak ölen bir kadın yatıyor’ diye yazın.” Bu arada, ilk öyküsü 1948'de yayınlanan Murâd es-Sibâî'nin (1914-2002) bu alanda *ed-Dersu'l-meş'ûm* (Humus 1949), *Kâstîcâ* (Humus 1948) *Hâzâ mâ kâne*

36. Arap kadın yazarlar için şu esere bakılabilir: Radwa Ashour, Ferial J. Ghazoul, Hasna Reda-Mekdashî Arab Women Writers -A Critical Reference Guide 1873-1999-, 2004 Cairo-New York.

37. Mesela bk. *Leylu'l-ğurabâ'*, Beyrut 1995; *Lâ bahra fî Beyrût*, Beyrut 1993; *Rahîlu'l-merâfi'i'l-kadîme*, Beyrut 2002.

38. Bk. Nebîl Suleymân-Bû Alî Yâsîn, *a.g.e.*, s. 84.

(Kahire 1952), *eş-Şerâretu 'l-ûlâ* (Şam 1962), *el-Hikâye zâtuhâ* (Şam 1967), *Tahte 'n-nâfize* (Şam 1974) ve *Es 'ile tudreh ve asdâ 'tucîbu* (1979) ve *Sibâk fi mesbahi 'd-demmm* (Dimaşk 1984) gibi önemli eserleri bulunmaktadır. Yazarın ayrıca *Hediyetu îdi 'l-umm* (Şam 1978) adlı koleksiyonu çocuk hikâyelerini içermektedir.

Diğer taraftan Suriye'de, *Hirmân* (Kahire 1952), *Zevâyâ* (Kahire 1952), *el-Garîbe* (Şam 1966) ve *el-Hubb ba 'de 'l-hamsîn* (Şam 1989) ile Selmâ el-Kuzberî (1923-2006); *Vidâ 'en ya Dimaşk* (Şam 1963)³⁹, kadına hem bir anne hem de bir baba olarak görev yüklediği *Yadhaku 'ş-Şeytân* (Şam 1970)⁴⁰, *Kısas Şâmiyye* (Şam 1954), *Asiyyu 'd-dem '* (Şam 1976), *Dimaşk: Yâ besmete 'l-huzn* 1980 ile Ulfet İdlibî (1912-2007); *Nidâu Nûh* (Londra 1944), konusu hümanizm olan *er-Ra 'd* (Şam 1970), *Sahîlu 'l-cevâdi 'l-ebyard* (Beyrut 1960), *Rabî ' fi 'r-remâd* (Şam 1963), *Dimaşku 'l-harâ 'ik* (Şam 1973), *en-Numûr fi 'l-yevmi 'l-âşır* (Beyrut 1978)⁴¹ ve *Senadhak* (1988), *el-Hısrım* (Londra 2000), *Teksîru rukeb* (London 2002) ile 1958'de öykü yazmaya başlayan ve fotoğrafik öyküler kaleme alan hem Suriye'de hem de Arap dünyasında önemli bir yeri olan Zekeriya Tâmir (1931-)⁴²; *Dimâ ' fi 's-subhi 'l-ağbar* (Beyrut 1968), *Zemenu 'l-hicrâti 'l-kasîra* (Şam 1970), *et-Tîn* (Beyrut 1971), *ed-Dehşe fi uyûni 'l-kâsiye* (Şam 1972), *et-Takrîr* (Şam 1974), *el-A 'şâbu 's-sevdâ '* (Şam 1980), *Yâ...şecer ya...* (Libya 1981), *Hikâyâtu 'l-hudhud* (Beyrut 1984) ile Velîd İhlâsî (d.1935)⁴³; *Kısas* (Beyrut 1963), *Fukarâu 'n-nâs* (Şam 1965), *er-Rahîl* (Beyrut 1970), *Hivâru 's-summ* (Şam 1973), *Hikâyetu 'z-zemeni 'l-kadîm* (Şam 1976) gibi öykü koleksiyonlarına imza atmış olan ve daha çok felsefi görüşleriyle tanınmış, öykülerine marksist görüşlerin ağır bastığı George Sâlim (1933-1976); kadın özgürlüğünün savunulduğu *el-Kelimetu 'l-unsâ* (Beyrut 1971), ayrıca *Ene ve 'l-medâ* (Beyrut 1962), *Keyân* (Şam 1968), *el-Merhaletu 'l-murra* (Şam 1960) ve *Kısetâni* (Şam 1975) ile Kûlît Hûrî (d.1936); *Âlem bilâ hudûd* (Bağdat 1972), *es-Seyyâdûne ve lu 'betu 'l-mevt* (Şam 1978) ve *el-Hevdec* (Şam 1979), *Î tirâfât imree sağira* (1980), *el-Mahatta* (1987) adlı eserleriyle

39. Bu eser Eyüp Tanrıverdi tarafından "Elveda Dimaşk" adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2009).

40. Bk. Nebîl Suleymân-Bû Alî Yâsîn, *a.g.e.*, s. 35-36.

41. Bu eser, Faruk Bozğöz tarafından "Onuncu gününde aslanlar" adıyla Türkçeye çevrilmiştir (2004).

42. Mesela bazı öyküleri için bk. *Rabî ' fi 'r-ramâd*, (Beyrut 2001), *er-Ra 'd* (Beyrut 2001), *Dimaşku 'l-harâ 'ik* (Beyrut 2001).

43. Bk. www.awu-dam.org/dalil/01alif/dalil013.htm

Kamer Keylânî (1932-2011) ve *Medînetu'l-İskender* (Dimaşk 1980), *Yevmu herabet Zeyneb* (1996) ve *İmree min burci'l-hamel* (1986) gibi eserleriyle İtidâl Râfî'yi (d.1937) de burada hatırlatmalıyız. Yukarıda adı geçen Zekeriya Tâmir'in ayrıca çocuklara yönelik de önemli eserleri bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şunlardır: *Limâzâ sekete'n-nehru* (Şam 1973), *el-Beyt* (Beyrut 1975) ve *Kâleti'l-verde li's-sunûnû* (Dimaşk 1977), *Bilâdu'l-erânib* (1979), *el-Matar* (1980), *Yevm bilâ medrese* (1979).

Özellikle Suriye halkı üzerinde yoğunlaşan Zekeriya Tâmir, sosyal, ekonomik ve başka pek çok açıdan ezilen halkın sorunlarını dile getirmiş, refah seviyesi oldukça yüksek tabakayı ise toplumda sorunların kaynağı olarak görmüş ve bu tabakayı vurdumduymaz bir kesim olarak kabul etmiştir. Zengin bir kültür birikimine sahip olan Zekeriyâ Tâmir, yurt dışında yaşamının verdiği rahatlıkla da düşüncelerini çok serbest bir şekilde dile getirebilmiştir. Onun 1973 yılında basılan *Dimaşku'l-harâik* adlı koleksiyonunda 30 öykü bulunmaktadır. Bu koleksiyonda bulunan “mevtu'l-yâsemîn”⁴⁴ (yaseminin ölümü) adlı öykü üzerinde biraz durmak istiyoruz: Öykünün kahramanı öğretmen Selmâ'dır. Zekeriyâ Tâmir'in toplumu eleştirmek için her yolu denediğini öncelikle belirtmemiz gerekir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, yurt dışında yaşamının verdiği cesaretle hemen hemen her düşündüğünü kaleme alabilmiştir. Hikâyede asıl üzerinde durulan nokta torpildir. Torpil, doğrusu birçok şark ülkesinde ehil insanların göreve gelmelerine engel olmuş bir hastalıktır. İşte bir şark ülkesi olan Suriye'de yazarın bu öyküsünden anlaşıldığı kadarıyla torpil, son derece yaygın ve göreve gelebilmenin en geçerli yoludur. Selmâ, görevine ancak şahsiyetinden ve şerefinden ödünler vererek gelebilmiştir. Öyküde ilkokuldaki küçük çocukların da acıklı durumları ortaya konmaktadır. Bu yaştaki çocuklar, öğretmenleri Selmâ'ya kitap okumak istemediklerini, kendisinden sadece dans etmesini, şarkı söylemesini, aşktan bahsetmesini istediklerini belirtmektedirler. Yazar, çocukların isteklerini çok ileri bir düzeye kadar götürebilmektedir. Yazara göre yeni nesil budur:

“Selmâ, tatlı bir sesle “ bu, birinci ders, derse başlayacağız...” dedi.

Çocuklardan biri sözünü keserek “bize ne öğreteceksin? Dil mi?” Bir başka çocuk ayağa kalktı ve meydan okurcasına “dilin ne yararı var?”

44. Bk. Zekeriyâ Tâmir, *Dimaşku'l-harâik*, Beyrut 2001, s. 61-65.

dedi.

-Kitap okuyacaksınız, dedi Selmâ öğretmen.

-Kitaplarda ne var?

-Hayatın tüm tecrübeleri.

-İstemiyoruz.

Küçüklerin istemiyoruz sesleri yükselmeye başladı. Selmâ “susun!” diye bağırdı. Sesleri kesilince onlara “ne istiyorsunuz?” diye sordu

-Bize şarkı söyle!

-Dans et!

-Aşktan bahset bize!”⁴⁵

Yazarın öyküye “yaseminin ölümü” adını vermesi tesadüfî değildir. Yasemin esasen Şam’ın simgesidir. Şam’ın her tarafını güzel kokularıyla dolduran yasemin, artık toplumun kokuşmuşluğunu simgelemektedir. İnsanların ahlâkî değerleri, duygu ve düşünceleri değişmiştir. Buradaki ana fikir, toplumun temellerini yok eden yolsuzluk, rüşvet gibi bazı hastalıkların ülkenin her tarafına yayıldığı, hatta devletin yolsuzlukla iç içe olduğudur. Ancak yazarın burada bazı konularda oldukça abartılı davrandığını da ifade etmemiz gerekir. Yazara göre hiç kimse, bilim, gelişme, ilerleme istemiyor, sadece eğlence istiyor. Yazar çürümüş bir toplumun isteklerini böyle sıralıyor.

Bu arada yine onun 1973 senesinde yayımladığı “vechu’l-kamar” (ayın yüzü) adlı öyküsünden de kısaca bahsetmek gerekir. 1970’li yıllar Arap dünyasının siyasi, sosyal, kültürel açıdan son derece karışık ve ihtilâllerin de yoğun olduğu yıllardır. Yine bu yıllar Arap dünyasının fikri, siyasi, sosyal açıdan çok şeyi kaybettiği senelerdir. Doğal olarak tüm bu olumsuzluklar Yazarı oldukça etkilemiştir. Öyküde ana karakter Semiha’dır. Semiha, özgürlüğe, baskıcı bir çevreden kurtulmağa özlem duymaktadır. Çünkü Semiha, baskı altında, özellikle de babasının ağır bir baskısı altında yaşamıştır. Bu öyküde genelde Arap, özelde ise Suriye kadınının içinde bulunduğu ve yaşamak zorunda bırakıldığı hayat gözler önüne serilmiştir.

Yine yukarıda adı geçen ve öykü yazmaya 1947 senesinde başlayan Ul-fet Idlibî, Suriye’nin önemli öykücülerinde yer alır. Eserlerinde genel

45. Bk a.mlf., a.g.e., s. 62-63.

olarak Suriye'nin bağımsızlık mücadelesi, gelenekler, kadın, çocuk hakları ve modern hayatı ele almıştır. İlk öykü kitabı *el-karâru 'l-ahîr* adlı eseridir. İçinde 17 öykü bulunan *Vedâ'en ya Dimaşk* adlı koleksiyonunda işgalci güçlere karşı Arap insanının mücadelesi ve sosyal adalet üzerinde durur. Koleksiyon diğer taraftan, çocuklara, geçmişlerini unutmamaları yönünde mesajlar içerir. Yazar bu eserde çocuklarla geçmişleri arasında bir köprü kurmak ve geçmişi adetleri, gelenekleri, kahramanlıkları ve felaketleriyle gözler önüne sermek ister. Gelenekler yüzünden zor şartlar yaşayan kadınların sorunları da dile getirilir. Realizmin ağır bastığı öykülerinde daha çok geçmişe ait öyküler bulunmaktadır. Bu arada Yâsîn Rifâiyye (d.1934)'nin Suriye öykü tarihi içerisinde önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekir. *el-Huzn fî kulli mekân* (Şam 1960), *el-Âlem yağrak* (Şam 1963), *er-Ricâlu 'l-hatirûn* (Beyrut 1979), *el-Asâfir* (Beyrut 1974), *Nehru hanân* (Beyrut 1983), *el-Hasâd* (Tunus 1990) adlı koleksiyonlarının yanı sıra *el-Vurûdu 's-sağîra* (Beyrut 1980), *el-Asâfir tebhas an vatan* (Beyrut 1979) gibi çocuk hikâyeleri koleksiyonları da kaleme alan Rifâ'iyye, ilk çıkardığı koleksiyonda çok başarılı görünmese de daha sonraki eserlerinde oldukça başarılı öyküler kaleme almıştır. Özellikle onun *el-Asâfir* (serçeler) adlı kitabı öykü tekniği bakımından anılması gereken bir girişimdir. *Men yazkur tilke 'l-eyyâm* (Şam 1974)⁴⁶, *el-Abnûsu 'l-beydâ* (Şam 1982) ve başka öykü koleksiyonları da olan Hannâ Mîne (d.1924)⁴⁷ ayrıca *eş-Şavk ve 'l-likâ'* (Halep 1958), *Dayf mine 'ş-şark* (Beyrut 1959), *ez-Zama' ve 'l-yenbû'* (Beyrut 1959), *Muvâtin emâme 'l-kadâ'* (Kahire 1959), *el-Leyletu 'l-ahîra* (Beyrut 1961), *Nucûm lâ tuhsâ* (Beyrut 1962), *Hayât cedîde* (Beyrut 1964), *Rihletu Hanân* (Kahire 1975) ve *Huzn hatte 'l-mevt* (1975), *el-İbtisâm fi 'l-eyyâmi 's-sa'be* (Tunus 1983), *el-Elem alâ nâr hâdie* (Dimaşk 1985), *İtirâfât nâs tayyibîn* (Dimaşk 1990) adlı koleksiyonlarıyla 1950'lerden beri öykü yazan Fâdıl es-Sibâî (d.1929), ayrıca Abdunnebî Hicâzî (d.1938), Muhammed Kâmil ve bu alanda *el-Hulm merre uhra* (Şam 1978), *el-Verd el-ân ve 's-sikkîn* (Dimaşk 1978), *el-Vakt* (Şam 1981), *Hısâru 'z-zemeni 'l-ahîr* (Şam 1984) ve *Rezâzu 'l-matar* (Lazkiye 1988) gibi önemli koleksiyonlara imzasını atmış olan Zuheyr Cebbûr'u (d.1948)⁴⁸ da burada hatırlamak gerekir. Yukarıda

46. Hannâ Mîne bu eseri Necâh el-Attâr ile birlikte kaleme almıştır.

47. Hannâ Mîne'nin Nazım Hikmetle ilgili bir çalışması bulunmaktadır.

48. Bk. www.awu-dam.org/dalil/04gem/dlil010.htm.

adı geçenlerden Hannâ Mîne'nin⁴⁹ “er-Raculu'l-lezî yedubbu ilâ firâşihî” (yatağında tepelenen adam) adlı öyküsü⁵⁰, kimilerine göre öykücülüğünün zirvesi kabul edilmiştir. Ancak bazılarına göre de bu öykü, modern öykünün hiçbir tekniğine sahip değildir.⁵¹ Aslında öykünün konusu da son derece basittir: Fakir bir işçi, fıtığından rahatsızlanır. Tedavi olacak parası olmadığı için patronuna müracaat eder. Ancak patronu, onu başından savabilmek için çeşitli yollara başvurur

Suriye’de özellikle 1977 yılının, öykü koleksiyonları bakımından diğer senelere nazaran çok zengin bir yıl olduğu dikkati çekmektedir.⁵² Zira bu yılda 13 koleksiyon yayımlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Zekeriyâ Şuraykî'nin (d.1940)⁵³ *Ğubâru 'l-ishment* (Dimaşk 1977), *ed-Dav'u mine 'l-bâb* (Dimaşk 1978), *Âhiru ahbâr karyeti 'l-Uleyyik* (Dimaşk 1979), *Kul yâ bahru* (Dimaşk 1981), *el-Yâfâvî* (Dimaşk 1983), *Risâle ârifi 'l-metlûf* (ts.), *ar-Racul ve 'z-zubâbe* (ts.), *li ennehu mâte'si* (Dimaşk 1988); Riyâd İsmet (d.1947)'in *ez-Zirvetu 'l-bâide* (1971), *es-Selcu 'l-esved* (1979), *Hikâyâtu zâlike 's-sayf* (1978) ve *Ğâbetu 'l-hanâzîri 'l-berriyye'si*, Semîh İsâ'nın *Dâiretu 'ş-şevk'ı*, Feyrûz Mâlikîn *es-Sadeve ve 'l-bahr'ı*, Muhammed Hâlid Ramadân'ın (d.1938) *Teebbeta şerren yebhas an rağîfihî'si*.⁵⁴

“Yeni dünya düzeni adını verdikleri şey, kültürleri yok ediyor. Toplumsal, ahlâkî, ekonomik, insanî; bütün değerleri al aşağı ediyor. Bu, kimileri tarafından istenen bir şey olabilir ama ben istemiyorum. Özgürlük adı altında geleneğime, kültürüme ve asırlardır koruduğum ahlâkî değerlerime saldırılmasına tahammül edemiyorum. Geleneğimi seviyorum ve onun korunmasını istiyorum. Çünkü bu topraklara vatanımız diyorsak, bizi biz yapan geleneklerimizin beşiği olduğu içindir.” diyor Nadya Host.⁵⁵ Öykü alanında *Uhibbu 'ş-Şâm* (1967), *Fi 'l-kalb şey'un âhar* (1979), *Fî sicni Akkâ* (1984) ve *Memleketu 's-samt* (1997) gibi önemli koleksiyonlar

49. Hanna Mine ile ilgili Türkiye’de şu çalışmalar yapılmıştır. Mesela bk: Cihaner Akçay, *Hanna Mîne'nin Romanlarında Toplumsal Gerçekçilik*, Ankara 1998 (basılmamış doktora tezi); Mehmet Bilir, *Hanna Mîne'nin Nihâyetü Raculün Şucâin Adlı Romanının İncelenmesi*, Diyarbakır 2006 (basılmamış yüksek lisans tezi); Rabia İnan, “Hannâ Mîne'nin Romanlarında Vatan ve Deniz Teması” Van 2008 (basılmamış yüksek lisans tezi).

50. Bk. *Muhtârât mine 'l-kasasi 'l-kasîra fî 18 beleden arabîyyen*, Kahire 1993, s. 51-53.

51. Bk. *a.g.e.*, s. 51.

52. Bk. Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s.197.

53. Zekeriyâ eş-Şuraykî'nin diğer koleksiyonları için bk. www.awu-dam.org/dalil/11shen/dlil013.htm

54. Diğer eserler için bk. Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 197.

55. Bk. http://tr.duvarlarinarkasinda.com/roportajlar/nadia_khost/

kaleme almıştır. Zaman zaman öykülerinde hayata karşı hüznün ve endişenin hakim olduğu yazar⁵⁶, tatlı ve çekici üslubu ile edebiyat dünyasının dikkatini üzerinde toplamıştır. *Memleketu's-samt*'in içinde 13 öykü bulunmaktadır. Bu eser, üzerinde önemle durulması gereken ciddi bir çalışmadır. Koleksiyonun ilk öyküsü sevra “fî memleketi's-samt” (sessizlik krallığında ayaklanma) adını taşıyor. “*Ey ölüler, kalkın! Onlar da kefenlerini toplayarak, ilk gecede kalktılar.*” diye başlıyor öykü.⁵⁷ Mezar bekçisi, ölülerin bir an önce yerlerinden kalkmalarını istiyor. Çünkü mezarları satmak zorunda. Bir mezara birkaç ölü sığdırmaya çalışıyor. Bunu da ölülere eziyet olsun diye değil, kızının Avrupa’da tedavisi ve kalan mezarları yöneticilerine dağıtmak için yapıyor. Bekçi olarak görevine devam edebilmesi, yöneticilerine bu kıyağı çekmesine bağlı. Kızının tedavisi için de para gerekiyor. Fî leyleti'l-mesrahiyye adlı ikinci öyküsünde ise⁵⁸ kırk beş yıldır çözümsüz süren davanın barış anlaşmasını seyretmek için ölüler yerlerinden kalkıyor. Ölüler, hakları ihlâl eden dirilere karşı isyan çağrısında bulunuyor. Öykülerinde ele aldığı konular, onu çağdaşları arasında hem Suriye’de hem de Arap dünyasında ayrıcalıklı kılıyor. Dolayısıyla Nadya Host ile Suriye öyküsü farklı bir zenginliğe, bakışa ve anlatım tarzına sahip oluyor. Muhammed Ebû Ma’tûk⁵⁹, diğer edebi türlerin yanısıra öykü alanında da farklı ve zevkli üslubuyla önemli bir edinmiştir. *Leyketu'l-Moğul* (Dimaşk 1997) adlı on beş öyküyü içeren koleksiyonu önemli bir eser olarak kabul edilmiştir. Bu arada bu dönem için Mahmûd Za’rûr, Suâd es-Sabâh’ı da burada hatırlatmalıyız.

Daha önce adı geçen Muhammed el-Meczûb’un (1907-1999) *Dimâ ve Eşlâ* (kan ve leşler) adlı eserinden “cârî'l-lezî kidtu ensâhu” (unutmak üzere olduğum komşum) adlı öyküsünü⁶⁰ Suriye’deki rejimin, insanların, dolayısıyla işçilerin hayata, çevreye ve dünyaya bakış açılarını olumsuz yönde ne denli değiştirdiğini anlatıyor. Daha açık bir deyişle öykü, politik ve sosyal bir eleştiriden ibarettir: Küçük bir dükkânla işe başlayan İbrahim, zamanla işlerini büyüterek zengin olur. Ancak işçilerine karşı babacan tavrında hiçbir değişiklik olmaz. Sosyalizmin gelişi ile işçilerin dünya görüşü değişir ve İbrahim’in işleri de kötüye gitmeye başlar. Sosyalizm rejiminin pembe

56. Yazarın öykücülüğü için bk. Nidâl es-Sâlih, *a.g.e.*, s.170-180.

57. Bk. <http://www.syrianstory.com/amis-4-5.htm>

58. Bk. Nidâl es-Sâlih, *a.g.e.*, s. 170-180 (ilgili yerler).

59. Bk. a.mlf., *a.e.*, s. 160-169.

60. Bk. Muhammed Meczûb, *Dimâ' ve eşlâ'*, Kahire 1978, s. 103-113.

ufuklar çizdiği işçi grubu, İbrahim'in tüm ikazlarına rağmen, kendi dünya görüşlerinde, işlerin kötüye gitmesine karşın ısrar ederler. Bunun üzerine başka bir çıkış yolu bulamayan İbrahim, iş yerini kapatmaya ve başka bir ülkeye gitmeye karar verir. Ancak işçiler, onu şikâyet ederler ve sonunda İbrahim, hapse atılır. Hapisten çıktıktan sonra da Suudi Arabistan'a yerleşir. Yazar, öyküde işçilerin daha önce son derece samimi bir koruyucuları durumunda olan patron İbrahim'in, sosyalizmin tatlı hayallerine kapılan işçileriyle olan dramatik durumunu aşağıdaki şu satırlarla dile getiriyor:

“... ”

“Beş kişinin liderinin içi bu ağır konuşma karşısında daraldı ve sigarasının külünü patronunun göğsüne silkeleyerek

–Artık senin herhangi bir konuşma yapmana izin vermiyorum! Sus ve derhal defol! Aksi halde... diye, bağırды.

İbrahim, sessizce onları izleyen diğer işçilerin yüzüne baktı. Fakat yüzlerinde ona acıyan bir ifade göremedi. Yavaşça döndü ve gözyaşlarını silerek dükkâna gitmek üzere oradan ayrıldı. İbrahim, artık değil Lazkiye'de hayatını, dahası halkın dostluk bağlarını paramparça eden ve varlıklarını şefkat ve hoşgörünün olmadığı bir savaş alanına çeviren bir düzenin gölgesinde, tüm insanların hayatını altüst eden o kapkara devrim sonrasının Suriye'sinde bile kalmayı düşünemiyordu.”⁶¹

Bu arada, çeşitli dönemlerde öykü kaleme almış olan⁶² Riyâd es-Sabbâğ; *Derb ile 'l-kımme* (Dimaşk 1952), *Hayyunâ yabsuk demen* (Beyrut 1954), *Beytuna fî sefhi 'l-cebel* (Dimaşk 1978), *Fetât âdiye* (1998) adlı eserleriyle Şevkî Bağdâdî (d.1928), ayrıca Saîd Kâmil Kûsâ (d.1921); *el-Âlemu 'l-meshûr* (Dimaşk 1962), *Necmetu 'l-mesâ'* (1989) koleksiyonlarıyla Muhammed Haydar (1929-1990); *Bâi 'atu 'l-hevâ* (Dimaşk 1962), *Mukâşefât-I-* (1989), *Mukâşefât-II-* (1992) adlı eserlere imzasını atmış olan Sakr Hûrî (d.1934); Yûsuf el-Hatîb (1931-2011), Sâmi el-Cundî (1918-1995), ayrıca Âsım el-Cundî gibi şahsiyetleri de burada anmak gerekir.

1990'lı yıllar öykü sanatı bakımından Suriye'nin son derece önemli yıllarıdır. Nidâl Sâlih'in ifadesine göre⁶³ sadece 1990-1999 yılları arasında

61. Bk. Muhammed Meczûb, *Dimâ' ve eşlâ'* adlı koleksiyonda bulunan “Unutmak üzere olduğum komşum” adlı öyküsünden.

62. Mesela bk. Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 327-339.

63. Bk. Nidâl Sâlih, *a.g.e.*, s. 11.

250 öykücü yaklaşık 529 koleksiyon yayımlamıştır. Bu arada Filistin'de başlayan ayaklanmanın bazı öykülerde özellikle yer aldığını da burada ifade etmek gerekir.⁶⁴ Burada en dikkati çeken koleksiyonlar arasında Ahmed Ziyâd Mahbek (d.1949)'in *Hicâratu ardinâ* (1989) ile Muhsin Gânim (1938-2009)'in *Hades fî teşrîn* (1980) adlı eserleridir. Bunlardan Ahmed Ziyâd Mahbek'in *er-Rahîl min ecl Mehâ* (Dimaşk 2003), *el-Avdetu ile'l-bahr* (Dimaşk 2001), *Li-enneke me'î* (2000 Dimaşk) *Arîşatu'l-yâsemîn* (Halep 1999), *Hilmu'l-ecfâni'l-mutbaka* (Dimaşk 1996), *Yevmun li racul vâhid* (Dimaşk 1986) ve *Taâmu'l-asâfir* (Halep 2001) adlı başka koleksiyonları da bulunmaktadır. Ahmed Ziyâd Mahbek özellikle direniş öyküleri ile Suriye ve Arap dünyasında önemli bir yeri bulunmaktadır: “*Bütün eller havada Filistin bayraklarını taşıyor. Kimi eller zeytin dalları, kimi eller ise şehidin resmini taşıyor kimi eller ise parmakla zafer işareti veriyor. Ön tarafta Filistin bayrağına sarılı, üzerinde çiçekler bulunan bir şehidin cenazesini taşıyan eller... Halk uygun adımlarla sessizce yürüyor. Biraz da yoğun olmayan toz kalkmış vaziyette... Herkes ağlayacakmış gibi... Kimse ağzını açmıyor. Herkes sıkıntıdan patlayacak gibi... Sanki nefes alıyor, ama vermiyor...*”⁶⁵ gibi pek çok öyküsünden bu alanda örnekler verilebilir.

1990'lı yıllar dünyada bazı ideolojilerin sona erdiği yıllardır. “Yeni Dünya Düzeni” diye adlandırılan kavramın etrafında tek kutuplu bir dünya doğmaya başlamıştır. Doğal olarak bir ülkede meydana gelişmeler şu veya bu şekilde o ülkenin edebiyatını da etkiler. Bu yıllarda özellikle Yeni Dünya Düzeni dolayısıyla meydana gelen gelişmeler, Suriye'yi de içine almıştır. Bu dönemde Abdurrahman Sîdû'nun (1951-2011) *Ginâu'l-benefsec* adlı koleksiyonu akla gelmektedir. Suriye'de günümüzün öykü yazarları arasında yer alan Mâcid Raşîd el-Uveyyid, *Bi-savt hafîd* (1995), *el-Ğamâm* (1999), *Kıssatu't-tis'inât* (1999) ve *el-Mevtu'l-asğar* gibi çalışmalarıyla bu alana katılmıştır. Onun ilk çalışması yukarıda da görüldüğü gibi *Bi-savt hafîd*'dir. Mâcid Raşîd el-Uveyyid, bu çalışması ile modern Suriye öyküsü için yeni bir yetenek olarak kabul edilmiş ve bu eserleri modern Suriye öyküsüne yeni bir veçhe kazandırmıştır.

Modern dönemin diğer mümessilleri arasında ise şunları görmekteyiz:⁶⁶

64. Bu konuda bk. Abdullah Ebû Heyf, *a.g.e.*, s.173-183.

65. Bk. a.mlf., *a.g.e.*, s. 174.

66. Bk. Tâhâ Vâdî, *a.g.e.*, s. 116-117.

Ahzân sağıra (1971), *Şeceretu's-sindiyân* (1978), *İştîyâk li ecli medîne musâfıra* (Şam 1978), *el-İntikâl* (Şam 1980), *Ahlâmu's-sayyâdi'l-kesûl* (1980), *İşrûne kıssa li'l-atfâl* (1983), *el-Acûz ve 'ş-şâb* (1984), *Devâiru'd-dem* (1986), *Ders mufîd* (1989) ve *Tahte hattı'l-matar* (1992) adlı koleksiyonları ile Velîd Mimârî (d.1941); *en-Nasr evi'l-mevt* (Şam 1971) ile Selim İbrahim Abbûd, ayrıca Âdil Mahmûd (d.1946), Leyla Sâyâ Sâlim, Hudâ el-Fil, Muhammed Kâmil el-Hatîb; *Vucûh âhiri'l-leyl* (Dimaşk 1974), *Ma'rad suvar* (Dimaşk 1977), *Âlemu'l-muvâtın "m"* (Lazkiye 1978), *et-Tarîku't-tavîle* (Dimaşk 1983), *et-Tuyûr* (Dimaşk 1983), *Ahzân tilke'l-eyyâm* (Dimaşk 1988), *Âhiru'r-ricâl* (Dimaşk 1997), *el-Vukûf ale'r-ruûs ve İtirâfât fârisi'z-zemân* adlı koleksiyonlarıyla ile Muhsin Yusuf (d.1939); *Mevta'l-ahyâ* (Dimaşk 1977), *Zâlike'n-nidâu't-tavîlu't-tavîl* (Dimaşk 1984) adlı eserleriyle Abdullah Ebû Heyf (d.1949), Hasan Sakr, Ahmed Dâvud (d.1945); *Hikâyetu'n-nevresi'l-muhâcir* (Şam 1968), *er-Ra'd*, *el-Vamd* (Şam 1970), *el-Feyz* (Bağdad 1976), *el-Vu'ûl* (Beyrut 1978) adlı koleksiyonların sahibi ve köyden kente göç etmiş şairler arasına bulunan Haydar Haydar(d.1936)⁶⁷, ayrıca Ğâliye Kabbânî; *Ellezî tereke'l-medîne* (Şam 1978), *Meşâhid menkûşe fi zâkire mut'aba* (Dimaşk 1984), *el-Kâdime mine's-şarâyîn* (Beyrut 1988), *Dacîcu'r-rûh* (1994) ile Subhî ed-Dusûkî (d.1957), Muhammed Tevfîk as-Savvâf (d.1953), *el-Arif Ğadbân* (Şam 1978); *el-Hayme* (1987), *es-Sikkîn* (1987), *el-Eşri'a* (1996), *el-İhtimâlât* (1998), *er-Rîşe ve'l-hulm* (2001) ve *İmree tesruc sahvete'r-rûh* (2003) adlı koleksiyonlarıyla Talat Sikîrik (d.1953); *ez-Ziâb ve Burûk* adlı mecmualarıyla Abdurrezzâk Subh (d.1958); *et-Tıfl ve'l-muğâmere*, *Âmm cedîd*, *Abtâl mechulûn*, *Âlem hâss*, *en-Nihâyâtu's-sa'ide*, *Lev ibtesemet Zehra*, *es-Sirâ'* (2000) ve *et-Tereke* (2003) adlı koleksiyonlarıyla Muhammed Nedîm (d.1942); *el-Medîne tel'enu ebnâehâ* ile Ali Cedîd; *el-Medînetu'l-fâdıla* ile Hânî er-Râhib; *el-Vilâde mine'z-zahr* (Dimaşk 1977) ile Velîd Necm (d.1942); *Hâdise fi şârii'l-hurriyye* ile İbrahim Âsımî; *Mukâbedât Yakzân el-Busayrî* (Kahire 1989), *el-Ef'âlu'n-nâkısa* (Şam 1990), *Tâiru'l-cihâti'l-muhâtîle* (Halep 1998) adlı koleksiyonlarıyla Nidâl es-Sâlih (d.1957); *İnde'n-nâfize* (1994), *Evrâku'l-la'ib...Evrâku'l-eşcâr* (1996) ve *Burûk* (2001)⁶⁸ adlı eserleriyle Nedâ ed-Dânâ; *ed-Dâire* (Hamat 1981), *el-Âlemu li'l-cemî* (1995)⁶⁹, *Evrâk* ile Abdulcebbâr el-Fâris; *el-Hâsira* (Şam

67. Mesela öykücülüğü için bk. Nebil Suleymân-Bû Ali Yasîn, a.g.e., s. 253-263.

68. Bu eseri başkalarıyla birlikte yayımlamıştır. Bk. www.arabworldbooks.com.

69. Bu koleksiyondaki öyküler çocuk öyküleridir. Bk. www.arabicstory.net.

1999) ve *Memleketu'l-kerâsi'l-haşebiyye* (Şam 2001) adlı koleksiyonlarıyla Muhammed Muhyiddîn Mîno (d.1956)⁷⁰; ilk öykü koleksiyonunu *Dıdde't-teyyâr* adıyla 2004 yılında çıkaran Lubnâ Mahmûd Yâsîn; Mirfet Ahmed; *Rihletu'l-ğaymeti's-sağîra* (Dimaşk 1994), *İtirâfât Antara* (Dimaşk 1994) gibi çocuk öyküleri yazan Cemâl Allûş (d.1957); ayrıca *es-Saht ve şitâu'l-hayf* (1976), *er-Rekdu fi'l-ezmineti'l-menhûbe* (1983), *Mevtu'r-raculi'l-ğarîb* (1987), *el-Muğannî ve'n-nahla* ve *Kamer ahdar alâ şurfe sevdâ'* (2003) adlı koleksiyonlarıyla Halil Câsim el-Humeydî (1945-2007)⁷¹, Semîr Âmûdî ve Abdullah Abd.⁷²

Netice itibariyle Suriye, Arap dünyasında öykü alanında zikredilmesi gereken birkaç ülkeden birisidir. Bu ülkede hikâyeciliğin zengin bir mazisi vardır. Günümüzde modern hikâye tekniklerinden yararlanılarak siyasal, psikolojik ve milli sorunların yanı sıra daha çok sosyal sorunlar irdelenmektedir.

70. Bk. a.y.

71. Bk. *Awu-dam.org*

72 . Buradaki bazı isimler *www.arabgate.org'dan* alınmıştır. Ayrıca 1931-1979 arası basılan öykü koleksiyonları için bk. Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s.327-339.